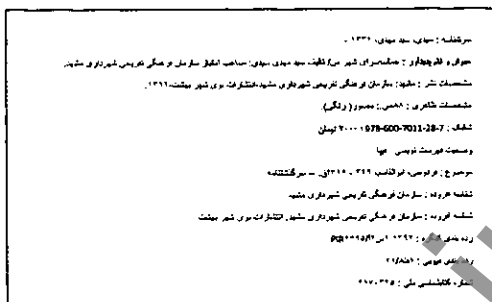

حماسه سراسنهرمن

تألیف سید مهدی سیدی

حماسه سرای شهر من

صاحب امتیاز : سازمان فرهنگی تفریحی شهرداری مشهد
ناشر : انتشارات بوی بهشت (وابسته به سازمان فرهنگی تفریحی شهرداری)

تالیف : سید مهدی سیدی
صفحه آرایی: صالح پروانه
طراحی جلد : ابوالفضل ناصری
قطع : رقعی

تعداد صفحات : ۸۵ صفحه

چاپ اول : ۱۳۹۲

شمارگان : ۲۰۰۰ نسخه

شابک : ۹۷۸-۶۰۰-۷۰۱۱-۲۸-۷

قیمت : ۷۰۰۰ تومان

سازمان فرهنگی تفریحی شهرداری مشهد
بلوار جمهوری اسلامی - تقاطع پروین اعتصامی

صندوق پستی : ۴۹۳-۹۱۷۲۵

تلفن : ۳۴۲۹۱۹۲-۷ نمابر: ۳۴۲۶۶۹۴

WWW.Shahrebehesht.ir

ارتباط مردمی : ۳۴۳۸۸۰۰

پیامک : ۳۰۰۰۸۳۲۲

• فهرست

- مقدمه/۶
ولادت/۹
خاندان و زادگاه/۱۱
جوانی و یار مهربان/۲۱
تدوین شاهنامه ابومنصوری/۲۴
سال‌های انتظار/۲۷
حکایت ضامن اهو و ابومنصور/۲۹
غزنویان و حکایت آهوپی دیگر/۳۰
دورخیزهای بیست ساله فردوسی/۳۲
شروع به نظم شاهنامه/۳۴
آشنایی فردوسی و محمود غزنوی/۳۷
مرگ پسر سی و هفت ساله فردوسی/۴۴
اهمیت سال ۳۹۴ (۶۵ سالگی فردوسی) از نظر سیاسی/۴۵
شش سال دوستی و قهر شاعر و سلطان/۴۸
سبب بخشش خراج/۵۵
تگرگ و مرگ و قحط/۵۷
سال ۴۰۰ هجری و شهریار بی‌هنر/۶۲
جمع‌بندی پایان شاهنامه/۶۶
سال‌های آوارگی فردوسی/۶۸
درگذشت و دفن در طوس/۷۰
آرامگاه فردوسی/۷۲
شرح پیدایش شاهنامه به روایت فردوسی/۸۰
کتابشناسی/۸۵

مقدمه

حکیم ابوالقاسم فردوسی طوسی، بزرگ‌ترین شاعر حماسه‌سرای ایران زمین و قلمرو زبان فارسی است. او از بزرگ‌ترین‌های حماسه‌سرایان جهان و شاهنامه سروده‌وی، یکی از شناخته‌ترین آثار حماسی دنیاست. مردم ایران و فارسی‌زبان از هزار سال پیش تا کنون با شاهنامه زیسته و با نام فردوسی نفس کشیده‌اند. فردوسی با چنین شهرتی ظاهراً بی‌نیاز از شناسایی و معرفی دیگر باره است، اما به رغم این همه شهرت، هنوز نمی‌دانیم که نام کوچک وی چه بوده است و پدر و مادر و خاندانش چه نام و جایگاهی داشته‌اند.

همچنین زندگانی وی به شدت آمیخته با افسانه است. بر پایه همین افسانه‌ها، فردوسی به امر یا خواسته سلطان محمود غزنوی شروع به نظم شاهنامه کرده و چنین وعده یافته بود که پس از پایان کار به ازای هر بیت یک دینار طلا از سلطان دریافت خواهد کرد. اما پس از اتمام کار، سلطان با بی‌وفایی به جای دینار به شاعر سکه نقره (درهم) داد و فردوسی بدین سبب از سلطان محمود رنجید و وی را هجو کرد و تن به آوارگی داد، تا این که سالها بعد، سلطان محمود از کرده خود پشیمان شد و با توصیه وزیرش (احمد بن حسن میمنده) صله‌ای در خور برای شاعر به طوس فرستاد اما قطار شتران حامل صله سلطان زمانی از دروازه رودبار شهر طوس وارد می‌شد که جنازه شاعر را از دروازه دیگر شهر (رزان) بیرون می‌بردند.

این افسانه تماماً غلط است! چون سلطان محمود غزنوی ۳۲ سال کوچکتر از فردوسی بوده و زمانی که حکیم طوس در سن ۴۰ سالگی شروع به نظم شاهنامه کرده، او تنها ۸ سال داشته است. گذشته از این، خراسان و طوس به سامانیان تعلق داشته، که با مرکزیت شهر بخارا بر همه ایران شرقی حکومت می‌کرده‌اند. اما محمود پسر سبکتگین غزنوی، حاکم محلی غزنه (در جنوب شهر کابل) و پیرامون آن بوده است. در نتیجه، نه تنها محمود ۸ ساله، بلکه پدرش هم نمی‌توانسته با فردوسی طوسی به هنگام آغاز به نظم شاهنامه آشنا و همنشین و همسایه بوده باشد. تنها چهارده سال پس از آغاز سرایش شاهنامه توسط فردوسی (سال ۳۸۴)، محمود غزنوی و پدرش سبکتگین بنا به دعوت سامانیان به خراسان آمده و در سال بعد (۳۸۵) در نزدیکی زادگاه فردوسی (روستای پاژ طوس) درگیر

جنگی با والیان متمرّد سامانیان (سیمجوریان) شده‌اند.

ظاهراً فردوسی به تماشای جنگ مزبور پرداخته و برای اولین بار با نام محمود غزنوی و پهلوانی‌های او آشنا شده است. با اینهمه حدود ده سال طول کشیده تا این دو رسماً با هم آشنا بشوند؛ یعنی در ۴۵ سالگی شاعر (سال ۳۹۴) که فردوسی پیر و تهی‌دست و به سبب جوانمردی شدن تنها پسرش را به سن ۳۷ سالگی) دلشکسته و از آینده خود نومید و دلواپس بوده است. دوستی فردوسی و محمود را هم اولین وزیر محمود (اسفراینی) برقرار کرده است. این دوستی تنها حدود ۶ سال دوام یافته است، زیرا در سال ۴۰۰ هجری که شاهنامه به پایان رسیده، رابطه سلطان و شاعر هم به تیرگی گراییده است. به رغم این اطلاعات روشن، متأسفانه حدود هزار سال است که زندگی شاعر حماسه‌سرای ایران با داستان و افسانه در هم آمیخته است.

در زندگانی فردوسی و شرح سرودن شاهنامه ابهامات دیگری هم هست که این نوشتار کوشیده تا به همه آنها روشنائی بخشد. تا چندی پیش، سبب ولادت فردوسی به طور دقیق بر همگان معلوم نبود، به طوری که بر روی سنگ قبر وی سال ۳۲۳ به عنوان زمان ولادتش حک شده بود، در حالی که اکنون معلوم شده است که وی روز سوم دیماه سال ۳۲۹ هجری قمری متولد شده است. فردوسی در لایه‌لای داستان‌های شاهنامه، بارها به وقایع مهم زمان حیات خویش و سال‌های عمر خود اشاره کرده است. این اشارات هم زمان ولادت وی را معلوم می‌کند و هم توجه او به حوادث مهم ایران شرفی را نشان می‌دهد. در کتابچه حاضر، ضمن آنکه به آنچه همگان درباره فردوسی می‌دانند اشاره شده، بیشتر به مسائلی پرداخته شده که بر همگان معلوم نیست؛ از جمله زادگاه اشرفی او به طور دقیق معرفی شده، محل اولین آشنایی فردوسی و محمود غزنوی و اشاره فردوسی به زمان آن آشنایی (سال ۳۸۵) نیز نشان داده شده است. در پایان هم ۴۸ بیتی که با بهترین انتخاب از لایه‌لای ۶۰ هزار بیت شاهنامه برگزیده و بر چهار ضلع آرامگاه شاعر حک شده، بازنویسی گردیده است؛ همچنین تاریخچه آرامگاه فردوسی و مشخصات آن برشمرده شده، تا عموم مردم ایران، به ویژه زائران و بازدیدکنندگان میلیونی آرامگاه وی، با آگاهی از آن، ابیات زیبای او را پیش رو داشته باشند.

قابل یادآوری است که ابیات شاهنامه در همه این کتابچه، از تصحیح عالمانه استاد دکتر جلال خالقی مطلق برگرفته شده است.

کتابچه حاضر حاصل سالها پژوهش مستند دربارهٔ زمانه و زندگانی فردوسی و شاهنامه است، با این همه، از ارائه مطالب به صورت محققانه و ذکر منابع پرهیز شده تا قابل استفادهٔ همگان باشد. اما به سبب آنکه پاره‌ای از مطالب ممکن است برای اهل تحقیق هم دارای تازگی و سؤال برانگیز باشد، گاه به صورتی ملایم و در حاشیه به منابع هم اشاره شده است. در مجموع، احوال فردوسی به گونه‌ای نوشته شده که هم قابل استفادهٔ همگان باشد و هم مورد پذیرش اساتید و دانشوران فردوسی‌شناس واقع شود. کتابشناسی پایان کتابچه، منابع اصلی را نشان می‌دهد، اما می‌توان گفت که بیشتر مطالب، برگرفته از کتاب «سرانندهٔ کاخ نظم بلند - پنج گفتار در زمان و زندگانی فردوسی» است، که بیست و دو سال پیش به مناسبت برگزاری کنگرهٔ جهانی بزرگداشت فردوسی در تهران، به رشته تحریر درآمد و دو سال بعد، در سال ۱۳۷۱ شمسی منتشر شده است.

مهدی سیدی

